

МБДОУ «Туллукчаан»  
«Кэнчээри» бөлөх



Норуот өркөн өйө  
– өс хоһооно

Норуот оркон ойо – ос хобооно – «Туллукчаан»  
уьуйаан улахан белех оболоро тереппутэрин кытта  
онорбут кинигэлэрэ.

Иитээччилэргэ, тереппуттэргэ, оболорго аналлаах.


## **Аан тыл**

Өс хоһоон саха норуотун бараммат баайа, дирин силистээх-мутуктаах омук буоларбыт туоһута. Өс хоһоон өйдөбүлүн оҕо оскуолаҕа киириэн иннинээҕи сааһыттаан саҕалаан үөрэтэр кэрэхсэбиллээх, кэскиллээх. Төрөөбүт тыл хас биирдии норуот дьылҕатын, олобун сайдыытын көрдөрөр буолан, ханнык баҕарар омук төрөөбүт ийэ тылын хайдах баһылаан сайыннарарыттан кини инники кэскилэ улахан тутуруктаабын бары билэбит.

«Норуот өркөн өйө – өс хоһооно» кинигэбэ “Туллукчаан” уһуйаан “Кэнчээри” бөлөбүн оҕолоро уонна төрөппүттэрэ, бииргэ үлэлэрэ тиһиллэн табыста. Кинигэбэ оҕолор уруһуйдара уонна төрөппүтү кытта өс хоһооннорго онорбут кэпсээннэрэ киирдилэр.

## Иһинээбитэ

Аан тыл .....	2
Санаа холбостобуна, сүбэ түмүлүннэбинэ, кыайтарбат да кыаллар. ....	3
Муора уута тобугунан, халлаан уута хабарбатынан.....	5
Аһыырга аллаах, үлэбэ көлөөх.....	7
Үлэни хаһааныма, аһы хаһаан.....	9
Отонноотоххо оноойук туолар, үлэлээтэххэ үлэ бүтэр....	11
Сүгэ кыайбатабын сүбэ кыайар.....	13
Үтүө тыл баайдааһар күндү.....	15
Атас туһугар , атах тостор.....	17
Ойуурдаах куобах охтубат, дьонноох киһи тутайбат.....	19
Кырдык үрдүгэр сымыйа ыттыбат.....	21
Эдэртэн эйэтин, кырдыабастан алгыһын ыл.....	23
Сэттэтэ кээмэйдээ биирдэ быс.....	25
Тыа маһа уһуннаах кылгастаах.....	27
Киһиргээмэ кирсин быстыа.....	29
Сир быйаннаах, киһи сатабыллаах.....	31
Уу диэбитэ хаар, хаар диэбитэ уу.....	33
Эрдэ турбут чыычаах тумсун соттор, хойут турбут чыычаах харабын хастар.....	35



**Санаа холбостоѳуна, сүбэ түмүлүннэбинэ,  
кыайтарбат да кыаллар**

Ытыс диэн эмээхсин олорбут. Кини биэс уоллааѳа үһү. Биир күн уолаттар бэртэрин былдьаһан турбуттар.

-Мин баар буоламмын, эһиги аһаан-таңнан олороѳут - диир Эрбэх.

-Барыгытынааѳар элбэѳи улэлээччи мин - диэн хаһыытыыр Сөмүйэ.

-Биһигинэ суох эһиги тугу гынар үһүгүт - диэн өһүргэннилэр Ортоку Тарбах уонна Аата Суох.

Арай саамай кыралара Ылгын Чыңыйа:

-Убайдар уоскуйун - дии сатаата да, ким да истибэтэ. Онон оннук «ар-быр» дэсигэн баран бэһиэн биэс аңы арахсан хааллылар.

Тус туспа сылдьан дьиэ тута сатаатылар да туох да үлэтэ тахсыбата. Киңнэрэ-наардара барыта холунна. Ийэлэрэ эмээхсин уолаттара сордоно сылдьалларын көрөн, бары бииргэ мусталларыгар соруудахтаабыт уонна өс хоһоонунан саңарбыта үһү

- Санаа холбостоѳуна, сүбэ түмүлүннэбинэ, кыайтарбат да кыаллар.

Поисеева Катя 6 с.







## Муора уута тобугунан, халлаан уута хабарбатынан

Ванялаах Миша добордуулар. Саас, өрөбул кун. Уолаттар таһырдыа оонньоу табыстылар. Олус учугэйдик табыллан оонньоотулар.

Миша тоһоһолоох маска танаһын хайа тардан кээстэ, уонна:

- Ээчэ буоллун, ийэм тигиэбэ, салгыы оонньоох - диэтэ. Ол оонньоу сылдьан, аны чалбахха олоро биэрдэ.

- Ээчэ ийэм сууйуо, - диэт ойон турда да оонньоон барда, танаһым инчэбэй диэбэтэ.

Ваня уол соһуйбуттуу табаарыһын диэки көрөн эрэ кээстэ.

Халлаан киэһээрдэ. Уолаттар дьиэлээн иһэн, иччитэх дьиэ таһынан ааһан иһэн Миша этэр:

- Ити дьиэ түннүгүн алдытабыт дуо? - диир.

Ваня табаарыһын диэки сөбүлээбэтэхтии көрөр уонна:

-Ол тоһо алдыта сатаатын, турдун ээ! Туоха аттаах буолбут киһигиний!

Тимофеева Камилла 6 с.









## Аһыырга аллаах, үлэ5э көлөөх.

Үс бииргэ төрөөбүттэр олоҕорбуттар. Икки улахан кыыс сарсыардаттан киэһээңнэ диэри үлэлээн тахсаллар эбит. Онтон кыра кыыс сөп буола, буола үлэттэн куотунар идэлээх эбит. Наар иһэ, төбөтө ыалдьыбыт аатырар, «сэниэм суох, тугу да кыайбаппын, мин кырабын» -диэн куоһурданар эбит. Киэһээ үлэлээн, сылайан кэлбит эдьийдэрэ ас астаан, остуол бэлэмнээтилэр да били «ыалдьыбыт » кыыспыт бу баар буола түһэр эбит.

Александрова Айсена 6 с.







## Үлэни хаһааныма, аһы хаһаан.

Уйбааннаах Дьөгүүөр иккиэн биир күн  
ходуһаларын охсон бүтэрэн кэбистилэр.  
Итии, кураан бабайы күннэр буоллулар,  
онон Уйбаан дьиэ кэргэнин кытта  
сарсыныгар отторун мунһан, кээһэн  
бүтэрэн кээстилэр. Онтон Дьөгүүөр күнү  
быһа таах сытта. Өйүүнүгэр ардах  
курулаччы кутта. Дьөгүүөр ото хааллаба  
ол.

Лебедев Владик 6 с.







## Отонноотоххо оноойук туолар, үлэлээтэххэ үлэ бүтэр

Мичиллээх Сандал эбээлэрин кытта отоннуу сылдыаллар. Мичил эбээтин кытта тэннэ хаалсыбакка үргүүр, Сандал хара маңнайгыттан сүрэбэлдьеэндьеэн биир сиргэ олорор, отоно нэһиилэ айаҕар эрэ киирэр. Онтон Мичил эбэтин кытта тэбис тэннэ үргээн, иһитин толороро чугаһаата.

Скрябина Эвелина 6 с.



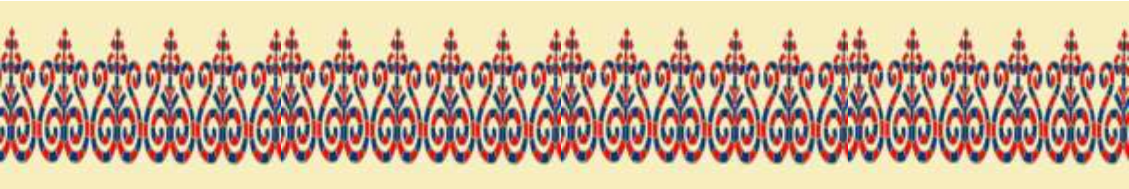




## Сүгэ кыайбатаҕын сүбэ кыайар

Мэхээлэ таһынаабы олорор мас ууһун оноһуктарын көрөн олус ымсыырааччы. Биир үтүө күн саатар олоппос онорон көрүөм диэн мас кэрдэн аҕалла. Хас да күнү быһа мас бөҕөнү кыста, алдыатта, бырахта. Таһынаабы уус өйдөөн көрөн, Мэхээлэбэ тийэн туох - хайдах буоларын көрдөрбүт .

Скрябина Сияна 6 с.









## Үтүө тыл баайдааҕар күндү

Ини бии кыргыттар олоҕорбуттар.  
Эдьийэ мөкү дьүһүннээх, балта кэрэ  
сэбэрэлээх эбит. Эдьийэ мэлдьи үөрэ –  
көтө сылдьар, үлэһит бэрдэ, асчыт  
бастына үһү. Балта төттөрүтүн атаах,  
кыһырымтаҕай, сүрэҕэ суох. Дьон  
бары эдьийин хайгыы көрөллөр, дьонно  
үтүөнү - кэрэни эрэ баҕарарыттан  
сөбөллөр -махтайаллар эбит. Балтын  
туора ааһа сатыыллар.

Захарова Карина 6 с.







## Атас туһугар атаx тостор

Айталаах Айыынаҕа саңа велосипед  
ыланнар күнү быһа уулуссаттан  
киирбэттэр. Айыына тимир көлөтүн  
учугэйдик сатыы илик. Кыргызтар  
оҕолору кытта хатааһылыы барыахтарын  
баҕарбыттара ырааппыт буолан,  
ынырааттарын кытта үөрэ – көтө  
тэбиннилэр. Айыына ыраах баҕайы  
хаалан хаалбыт. Айта оҕолору кытта  
куоталаһыан, тэннэ сылдыан баҕардар  
да доборун аһынна. Тийиэн: «аадыо  
айанныахха Айыына. Оҕолору кытта  
кэлин да хатааһылыахпыт» диэтэ .

Филиппова Амелия 6 с.







**Ойуурдаах куобах охтубат,  
дьонноох киһи тутайбат.**

Арай биирдэ биир киһи атын сиргэ,  
дойдуга баран олохсуйбут. Эдэр-сэнэх  
эрдэсинэ аһыыр аһын булунан,  
бэйэтин ииттинэн олорбут. Син  
дьонно наадалаах курдук сананар  
эбит. Учугэй бабайытык улэлиэ эбит  
да кырдьан ыарытыйар буолбут.  
Кыһалбалаах кэмигэр ким да кэлэн  
өйөөбөтөх, дыэ онно дойдулаабын,  
төрөөбүт дьоннообун санаабыт,  
ахтыбытын өйдөөбүт. Дьоно  
ыарытыйарын билэн баран,  
дойдутугар ильдэ барбыттар.

Леонтьева Эльза 6 с.





## Кырдык үрдүгэр сымыйа ыттыбат

-Айабын тугу кистиэхпиний мөбүлүмээри мэлдьи сымыйалыбын. Ситэ тыллана илик балтыбар буруйу халбарытабын. Оҕолор мээчигинэн туннугу алдыатан баран, миигин уган биэрдилэр.

-Аҕабын аҕалан таастат! – диэн, дыүүллээбэккэ эрэ быһа уураахтаатылар.

-Владик үлтүрүшпүтэ, миэхэ буруйун сыыр намыһахтыы туһэрэр, - диирбин аҕам итэҕэйиэн баҕарбат.

Кырдык хаһан да кыайахтаах диэн мөккүһэн, хата, иэммэр талах ыла сыстым. Тоҕо кыларыян турар кырдыгым көмүлүннэ?

Васильева Айыына 6 с.







## Эдэртэн эйэтин, кырдыбастан алгыһын ыл

Аҕам хоноһотунуун саахымат оонһуур. Өр толкуйдаан баран, биирдэ хаамаллар. Ийэм ханас диэки кэлэ-бара сылдьан, кизһээнни аһылыгы бэлэмниир. Остуол ортотугар таптыыр аһым торт уурулунна. Көрө-көрө ымсыыран, сыһаабым уута сүүрэр.

-Аһыабын, - ийэм чэйгэ ыңыраар. Мин ким-хайа иннигэр сүүрэн тийэн, бастың олоххо олордум.

-Тур, буруйгар кэлин аһыабың! – ийэм төбөтүнэн хоһум диэки сиэлийдэ.

Манһык үөрүүлээх дьоро кизһээбэ тобо хоһпор үүрдэбэй?

Кручинин Витя 7 с.







## Сэтгэтэ кээмэйдээ, биирдэ быс

Былыр салан уус олорбут. Биир чороону онгороору мас бөжөнү алдыатар үһү. Аны ол чорооно өр буолбат, алдыанан хаалар. Бу киһи ойуурга табыстабына, мастар: «Биһигини үлтү кыһан, бысталаан баран таах быраҕаттаан кэбиһиэ», - диэн ытаһаллар үһү. Тоҕо?

Львов Ростислав б с.







## Тыа маһа уһуннаах, кылгастаах

Биир аһыныгаһа суох киһи баар эбит. Бу киһи биирдэ айаннаан иһэн, тоҥон охто сытар киһини булбут. Киһитэ: «Быһаа, абыраа», - диэн көрдөспүт. Аһыныгаһа суох киһи көрбөтөбө - истибэтэ5э буолан, ааһа турбут. Бу ынырык быһыыттан Иэйиэхсит кэлэйбит. Аһыныгаһа суох киһи айаннаан истэ5инэ, ата сиргэнэн дэлби быра5ан кэбиспит. Киһи ата5а тостубут. Кыһын кэлбит. Түөрт атах буолан, сыыллан сордоммут. Көмө көрдөөн хаһытыы-ыһытыы сатаабыт. Ким да көмөбө кэлбэтэх. Ити курдук кини тоҥон өлбүт.

Скрябин Айаал 6 с.







## Киһиргээмэ, кирсин быстыа

Киһиргэс киһи олорбут. Кини биирдэ эппит:

-Эһэ этин сии сатаан салҕан хааллым.

-Эһэ этин хантан ылаҕын? – диэбиттэр дьон.

-Хантан ылыахпыный? Бэйэм бултуур буоллаҕым, - диэбит кини.

Арай биир ыалы эһэ буулаабыт. Дьон киһиргэс киһиэхэ кэлэн, «эһэни бултуурбутугар көмөлөс» диэбиттэр. Бултуу баран иһэн, эһэ суолун көрбүттэр.

Киһиргэс киһи уңуоҕа халыр босхо барбыт. Салгыы барбыттар. Ол истэхтэринэ, ойууртан сылгы тахсан кэлбит. Киһиргэс киһи:

-Эһэ кэллэ! – диэн хаһыытаан, атах балай сүүрэн хаалбыт.

Захаров Андрей 6 с.









## **Сир быйаңнаах , киһи сатабыллаах.**

Быйыл от өлгөмнүк үүммүт. Дьоннор кыстык от булан сүргэлэрэ көтөбүллүбүт. Петя убайынаан от тиэйэ сылдьан тыраахтырдара алдынанан моһуогурдулар. Уолаттар аҕалара уорэппит буолан, туга алдыаммытын тутта быһаараат, өр гыммакка иккиэн көмөлөөн оңордулар. Отторун тиэйэн бүтэрэн кээстилэр. «Сир быйаңнаах, киһи сатабыллаах» диэн аҕалара хайгыы , киэн тутта көрдө.

Леонтьева Айыллаана б с.







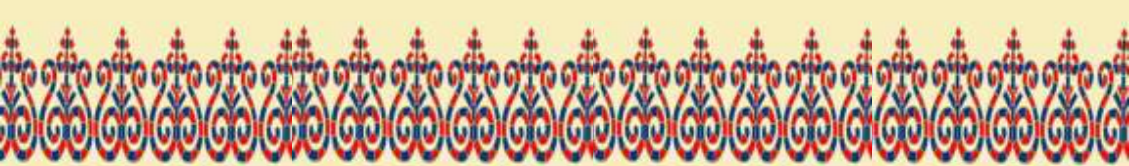
## Уу диэбитэ хаар,хаар диэбитэ уу.

Оля «Эбии дьарыкка үөрэнэ бардым»  
диэн баран оскуолаҕа тийбэккэ  
кыргыттарыгар оонньуу барда.  
Кыргыттарыгар тийэн «Ийэм оонньуу  
бар диэн коңүллээтэ» диэтэ. Сарсыныгар  
кылааһын оҕолоро бары баалларына,  
учуутала ыйыппытыгар «ыалдьан  
кэлбэтэҕим» диэн сымыйалаата. Доҕор  
кыргыттара олус диэн соһуйдулар,  
кэлэйдилэр.

Николаева Инесса 7 с.







**Эрдэ турбут чыычаах тумсун  
сотто, хойут турбут чыычаах харабын  
хастар.**

Мин эрдэ тураммын, эппин-сииммин  
уһугуннаран зарядкалаатым. Суунан  
баран аһы баран эрэбин. Ол кэнниттэн  
балыктыы барыам, эрдэ тийэн дьон  
үргүтэ илигинэ балыктыам.

Онтон быраатым хойут туран, барытын  
хойутаан онорор. Уонна балык үргүбүтүн  
кэннэ кэлэн, биир да балыгы хаптарбата.

Щепеткин Сандал 6 с.



